

Background report

Světová obchodní organizace

Práva k duševnímu vlastnictví (TRIPS)

Práva k duševnímu vlastnictví (TRIPS)

1. Duševní vlastnictví

Práva duševního vlastnictví (IPR¹) jsou práva udělená osobám a týkají se výtvorů jejich mysli. Hodnota duševního vlastnictví závisí na užitečnosti a kvalitě informací a poskytnuté právní ochraně. Ochrana duševního vlastnictví zahrnuje patenty, designová práva, autorská práva, obchodní značky a další kategorie, které omezují využívání nebo vyjadřování myšlenek a informací, jež mají komerční hodnotu.

Duševní vlastnictví je možné z hlediska jednotlivých předmětů a jejich ochrany rozdělit:

- **Díla chráněná podle autorského práva a práv s tímto právem souvisejících** - díla literární a další díla umělecká a vědecká - díla hudební, dramatická, fotografická, výtvarná, architektonická a podobně. Za dílo se považuje také počítačový program a databáze, a sice za předpokladu, že jsou vlastním autorovým duševním výtvozem.
- **Předměty spadající pod průmyslově právní ochranu** - technická řešení (patenty, užité vzory, případně topografie polovodičových výrobků), dále předměty průmyslového výtvarnictví a design (průmyslové vzory), různá označení (ochranné známky, označení původu, zeměpisná označení, firemní jména). K právům průmyslovým lze zařadit i další předměty, především obchodní tajemství a know-how (psané i nepsané výrobní, obchodní a jiné zkušenosti).²

Počátky historie mezinárodní úpravy ochrany duševního vlastnictví sahá až do 80. let 19. století. Bernská konvence (1886) tehdy položila základy mezinárodního autorského práva a Pařížská konvence (1883) základy mezinárodní ochrany průmyslového vlastnictví. Systém smluv, úmluv a konvencí se postupem doby rozšiřoval a stával se stále více komplexním. V nynější době existuje celkem 24 takovýchto mezinárodně-právních dokumentů, které jsou spravované Světovou organizací duševního vlastnictví (WIPO). S počátky nástupu globalizace, s rozvojem informačních technologií a se zrychlováním pohybu informací, se začaly výrazně projevit obchodní aspekty práv duševního vlastnictví. V roce 1994 tak vznikla dohoda TRIPS, která právě pro svoje silné zázemí v oblasti mezinárodního obchodu není spravována WIPO, ale je jedním ze tří hlavních pilířů WTO.

2. Co je to TRIPS

Pravidla ohledně ochrany duševního vlastnictví, stejně jako jejich prosazování, se liší po celém světě. Když se duševní vlastnictví stalo důležitým aspektem obchodu, nejednotnost právních úprav měla za následek velké napětí v mezinárodních ekonomických vztazích. Proto bylo nutno dosáhnout dohody, která by sjednala ucelený systém těchto pravidel a zároveň poskytla efektivnější možnosti v řešení potenciálně vzniklých sporů. Touto dohodou se stala právě dohoda TRIPS, která stanovuje členům WTO minimální úroveň ochrany duševního vlastnictví. Zároveň se snaží najít rovnováhu mezi dlouhodobým prospěchem při striktnějším přístupu k ochraně duševního vlastnictví, který podporuje nové nápady, a krátkodobými výhodami pro společnost při nižší úrovni ochrany duševního vlastnictví (větší konkurence mezi firmami, nižší ceny pro koncové spotřebitele)³.

Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS), neboli Dohoda o obchodních aspektech IPR, byla vyjednána v rámci Uruguayského kola (1986-94) a začlenila tak problematiku duševního vlastnictví do mezinárodního obchodu.⁴

¹ Intellectual property rights - práva k duševnímu vlastnictví
² http://www.businessinfo.cz/files/2005/PRIRUCKA_INMP_Ochrana_dusevniho_vlastnictvi.pdf
³ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm
⁴ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm

Dohoda TRIPS vymezuje minima v oblasti ochrany duševních práv, které musí splnit každý člen WTO. Také specifikuje donucovací mechanismy, a je komunikační platformou pro řešení mezinárodních sporů souvisejících s duševním vlastnictvím. V současnosti je asi nejkomplexnější dohodou o právech duševního vlastnictví v obchodní oblasti.

Dohoda se týká pěti širokých otázek:

- jak by měly být uplatňovány základní principy obchodního systému a další mezinárodní dohody o duševním vlastnictví;
- jak poskytnout adekvátní ochranu práv duševního vlastnictví;
- jak by měly země přiměřeně vynucovat tato práva na svých územích;
- jak řešit spory o duševním vlastnictví mezi členy WTO;
- zvláštní přechodná opatření během zavádění nového systému.

3. Realizace TRIPS

V platnost vešla TRIPS v roce 1995, přičemž lhůta pro splnění všech kritérií byla stanovena pro rozvinuté země do roku 1996. Ekonomiky rozvojové pak obdržely více času na plnění vytyčených cílů, přičemž limitním měl být rok 2000. Nejméně rozvinuté státy (LDCs) měly dostát svým závazkům do roku 2006.⁵ LDCs však nebyly schopny tento termín dodržet, a tak byla roku 2005 podána žádost Zambie o prodloužení výjimky o dalších 15 let. Výjimka byla nakonec prodloužena do roku 2013 s možností dalšího odkladu.

3.1. Obsah dohody TRIPS v kostce

Cílem dohody TRIPS byla mj. omezení narušení a překážek mezinárodního obchodu, propagace účinné a přiměřené ochrany práv duševního vlastnictví a zajištění toho, aby se sama opatření a postupy vymáhání práv duševního vlastnictví nestaly bariérami legitimního obchodu, případně jiných toků důležitých pro nejrůznější aspekty globální ekonomiky a lidstva, například transferu technologií, přístupu k lékům, atd. Tyto cíle je třeba vnímat v souvislosti s článkem 7 dohody TRIPS, podle něhož by měly ochrana a vymáhání práv duševního vlastnictví přispět k propagaci a technické inovaci, k transferu a šíření technologií, k všestrannému prospěchu výrobců a uživatelů technologických znalostí a svým způsobem i být nápomocny sociálnímu a ekonomickému blahobytu a rovnováze práv a povinností.

Pro účely dohody TRIPS se duševním vlastnictvím rozumějí všechny kategorie duševního vlastnictví a zahrnují **autorská a související práva, obchodní značky, zeměpisná označení, průmyslové vzory, patenty, design integrovaných obvodů a ochranu nezveřejněných informací.**

Tři hlavní rysy dohody:

Standardy: dohoda stanovuje minimální standardy ochrany poskytované každým členem. Všechny hlavní prvky ochrany jsou definovány, zejména předmět ochrany, práva na propůjčení a přípustné výjimky z těchto práv a minimální doba trvání ochrany.

Vynucování: domácí postupy a náprava vynucování práv duševního vlastnictví.

Řešení sporů: podle dohody jsou spory mezi členy WTO ohledně respektování povinností podle TRIPS předmětem postupů WTO pro řešení sporů.⁶

4. Základní principy TRIPS

Nediskriminace je základním principem (národní zacházení a poskytování nejvyšších výhod) všech dohod WTO, tedy i dohody TRIPS. **Technologický pokrok** je druhým základním principem: když je vynálezci či tvůrci přiznána patentová nebo autorská ochrana, získá právo bránit dalším osobám v neoprávněném kopírování. Společnost jako celek vidí tuto dočasnou ochranu jako stimul k vývoji

⁵ http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pr108_e.htm

⁶ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/dohoda-o-pravech-dusevniho-vlastnictvi/1000487/4792/>

nové technologie a výtvorů, které budou nakonec dostupné všem. Dohoda TRIPS uznává potřebu rovnováhy. Říká, že ochrana duševního vlastnictví by měla přispět k technické inovaci a transferu technologií. **Prospěch by měli získat výrobci i uživatelé.** Jak tvrdí dohoda, zvýší se tím i sociální a ekonomický blahobyt.

5. Ochrana

Účelem TRIPS je zajistit přítomnost adekvátních norem ochrany ve všech členských zemích. Dohoda TRIPS vyžaduje od členů plnění určitých minimálních standardů ochrany práv duševního vlastnictví, kterých se týká. Členové si však mohou vybrat, že zavedou zákony, které poskytnou lepší ochranu, než jaká je vyžadována Dohodou, pokud není tato dodatečná míra ochrany v rozporu s ustanoveními Dohody.

6. Vynucování

Možná nejvýznamnějším příspěvkem TRIPS k propagaci ochrany práv duševního vlastnictví na celém světě jsou ustanovení o vynucování, která dohoda obsahuje. Důraz je kladen na vnitřní donucovací mechanismy, které, jsou-li účinné, dovolí zastavit nežádoucí aktivity u zdroje. Dohoda říká, že vlády musejí zajistit, aby mohla být práva duševního vlastnictví vynucována podle jejich zákonů, a aby sankce za porušení zákona byly dostatečně tvrdé, a zamezily tak dalším přestupkům. Rozvojové země s nedostatečnými a chudě financovanými soudními a správními systémy mohou v tomto ohledu čelit obtížím a nemusejí si být vědomy existujícího napětí mezi ochranou a vynucováním IPRs a politikou hospodářské soutěže.⁷

7. Patent

Patent je exkluzivní právo na vynález, či objev, ať se jedná o produkt, výrobní proces, nebo přístup k řešení technického problému. Patent poskytuje ochranu invence jeho vlastníkovu a uděluje se na dobu určitou.⁸ Patenty se udělují na vynálezy, které jsou nové, jsou výsledkem vynálezecké činnosti a jsou průmyslově využitelné. Patentovat lze nejen nové výrobky a technologie, ale i chemicky vyrobené látky, léčiva, průmyslové produkční mikroorganismy, jakož i biotechnologické postupy a produkty získané jejich pomocí. Spory vyvstávají v případě objevů nebo vědeckých teorií, programů pro počítače, nových odrůd rostlin a plemen zvířat a způsobů léčení lidí a zvířat.⁹

Dle dohody TRIPS musí být patentová ochrana dostupná alespoň po dobu dvaceti let. Vláda státu může odmítnout udělení patentu v případě, že jeho komerční využití by nebylo vhodné z důvodu veřejného pořádku nebo zdravé morálky. Mohou také zakázat patentování diagnostických, terapeutických či chirurgických metod, rostlin a živočichů (jiných než mikroorganismů) a biologických procesů pro pěstování rostlin či chování zvířat (jiných než mikrobiologických procesů). Dohoda sice popisuje minimální práva, která musí vlastník patentu mít, ale samozřejmě jsou zde i jisté výjimky. V případě, že vlastník není schopen zásobovat trh svým výtvozem, může vláda vydat takzvané povinné licence, které umožní konkurentům vyrábět produkt nebo používat výrobních procesů, které byly patentovány někým jiným.¹⁰

8. Ochraná známka (Trademark)

Ochranou známkou je označení grafického znázornění, tvořené zejména slovy, písmeny, číslicemi, barvou, kresbou nebo tvarem výrobku či jeho obalu, určené k rozlišení výrobků nebo služeb. Úřad průmyslového vlastnictví provede formální průzkum, zda má přihláška zákonem předepsané náležitosti, a poté i věcný průzkum, při němž zjišťuje, zda předmětem přihlášky není označení,

⁷ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/dohoda-o-pravech-dusevniho-vlastnictvi/1000487/4792/>

⁸ http://www.wipo.int/patentscope/en/patents_faq.html#patent

⁹ <http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezy-patenty.html>

¹⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm

keré je nezpůsobilé k zápisu do rejstříku. Touto nezpůsobilostí se rozumí např. shodnost s jinou dříve zapsanou ochrannou známkou, druhové nebo popisné označení, klamavé nebo nepravdivé označení apod. Zápisem do rejstříku získává vlastník ochranné známky výlučné právo tuto známku používat. Platnost zápisu trvá 10 let, tuto dobu však vlastník může proti zaplacení poplatku prodloužit podáním žádosti o obnovu zápisu vždy o dalších 10 let.¹¹

9. Autorské právo (anglicky copyright)

Jde o odvětví práva, které popisuje nároky tvůrců tzv. „autorských děl“, tzn. spisovatele, hudebníky, filmaře, programátory apod. na ochranu před nespravedlivým využíváním jejich tvorby. Prostřednictvím autorského práva poskytuje stát po jistou omezenou dobu autorům výlučnou možnost rozhodnout o některých aspektech využívání jejich děl. Autorské právo je součástí tzv. duševního vlastnictví.

Autorské právo nechrání samotné myšlenky či ideje, pouze konkrétní díla, konkrétní vyjádření takových myšlenek, dílo v objektivně vnímatelné podobě. Autorským dílem je pouze jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora, dílem nejsou námět, zpráva, informace, metoda, teorie, vzorec, graf, tabulka fyzikálních konstant, výstup počítačového programu apod. samy o sobě.¹²

TRIPS dále zaručuje, že počítačové programy, ať už ve zdrojovém kódu, nebo jiné podobě, by měly být chráněny jako literární díla podle pravidel stanovených smlouvou z Bernu¹³.

Dále rozšiřuje mezinárodní autorská práva o zápůjční právo - autoři počítačových programů nebo produkční hudby musí mít právo zakázat zapůjčování svých děl veřejnosti. Stejně právo platí pro filmy, u nichž půjčování děl vede k masovému kopírování a pirátství, a brání tak autorům v potencionálních ziscích.¹⁴

10. Zeměpisná označení

Kvalita, prestiž, nebo jiné aspekty produktu mohou být často určeny i místem jeho původu. Zeměpisná označení jsou názvy míst (v některých zemích také slova spojená s místem), která se používají k rozpoznání produktů pocházejících z těchto míst, a splňujících tak očekávané kvality. Pro příklad můžeme uvést Champagne (šumivé víno z Francie, oblast Champagne), Roquefort (plísňový sýr z Francie, obec Roquefort), nebo Tequila (alkoholický nápoj ze Spojených států mexických, destilovaný především v okolí města Tequila).¹⁵ V tomto ohledu TRIPS věnuje zvýšenou pozornost vínům a destilátům. Jsou zde dále povoleny určité výjimky, nicméně veškerá užití názvů produktů, které mohou vést ke zmatkům spotřebitele k tomu, že se jedná o produkt pocházející z jiné oblasti, musejí být projednávány na půdě WTO.¹⁶

11. Průmyslové vzory

Průmyslovým vzorem se rozumí vzhled výrobku, spočívající zejména ve znacích linií, obrysů, barev, tvarů, struktur nebo materiálů výrobku samotného, nebo jeho zdobení. Jde o vizuálně vnímatelnou vlastnost výrobku, nikoliv např. o jeho technickou nebo konstrukční podstatu. Není na překážku platnosti vzoru, jestliže vedle nezbytného estetického účinku dosahuje přidavně nějakého zvláštního účinku technického. Grafika sama o sobě, bez spojení s konkrétním výrobkem, průmyslovým vzorem není. Ne každý průmyslový vzor je možné chránit. Průmyslový vzor lze chránit, je-li nový a má-li individuální povahu. Ochrana průmyslového vzoru zápisem do rejstříku je určena pro řešení designérská, kterými se rozumí jak vzory plošné, kterými mohou být vzory kobereců, linolea, tapet nebo textilií, tak vzory trojrozměrné, které zahrnují široký rozsah výrobků. Příkladem může být šperk, kufr, karosérie automobilu a její díly, čajový servis, skříň pro chladničky, nářadí, nožičské

¹¹ <http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/ochranne-znamky.html>

¹² http://cs.wikipedia.org/wiki/Autorské_právo

¹³ Smlouva zakládající Bernský svaz na ochranu Literárních a uměleckých děl - Švýcarsko 1886

¹⁴ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm

¹⁵ http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/gi_background_e.htm

¹⁶ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm

zboží, nábytek, svítidla, stavební prefabrikáty, železniční vagón atd.¹⁷ Dle dohody TRIPS musí být průmyslové vzory chráněny alespoň po dobu deseti let. Vlastník chráněných vzorů musí mít možnost zabránit ostatním ve výrobě, prodeji, nebo importu produktů, které napodobují znaky chráněného vzoru.¹⁸

12. Rada pro TRIPS

Rada pro TRIPS má za úkol monitorovat operace, ke kterým mezi členy dohody TRIPS dochází. Je zároveň všem členům k dispozici za účelem jakýchkoliv konzultací souvisejících s obchodními aspekty práv duševního vlastnictví. Rada TRIPS může při výkonu své funkce využívat informace z jakéhokoliv zdroje, který uzná za vhodný.¹⁹

Dodatek - WIPO

Světová organizace duševního vlastnictví byla založena v roce 1970 a v roce 1974 se stala specializovanou agenturou OSN. Jednou z jejích úloh je přispívat k ochraně duševního vlastnictví na celém světě prostřednictvím spolupráce mezi 179 členskými státy a podporovat spolupráci mezi svazy na ochranu duševního vlastnictví. Dále spravuje smlouvy, úmluvy a konvence týkající se IPRs, zajišťuje zázemí pro výzkum v oblasti IPRs a představuje fórum pro mezivládní vyjednávání.

Nejvýznamnější svazy jsou:

- a. Pařížský svaz, oficiálně Mezinárodní svaz na ochranu průmyslového vlastnictví.
- b. Bernský svaz, oficiálně Mezinárodní svaz na ochranu literárních a uměleckých děl.

WIPO má tři řídicí orgány:

- Valné shromáždění, které se skládá z členských států WIPO; ty jsou zároveň členy Pařížského nebo Bernského svazu; schází se jednou za rok roky.
- Konferenci, kterou tvoří všechny členské státy, schází se rovněž jednou za dva roky.
- Sedmdesáti devítičlenný koordinační výbor; schází se každoročně.

Program a rozpočet WIPO stanovují vždy na dvouleté období její řídicí orgány. Rozpočet pro období 2009-2010 činil 618 milionů švýcarských franků. WIPO má 950 zaměstnanců.²⁰

Na rozdíl od WIPO, TRIPS se zabývá obchodními aspekty IPRs, zatímco dohody, jež spravuje WIPO, řeší mezinárodní problematiku IPRs jako takovou. Dalším velkým rozdílem mezi WIPO a TRIPS je vymahatelnost smluv. WIPO spravuje a zahrnuje široké množství smluv a jejími členy jsou i významné státy, které v některých případech nejsou členy WTO, tudíž ani členy TRIPS. TRIPS má však díky začlenění pod WTO mechanismy, jež umožňují ochranu práv duševního vlastnictví vynutit.

¹⁷ <http://www.tradis.cz/cz/prumyslove-vzory.aspx>

¹⁸ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm

¹⁹ http://www.iprsonline.org/unctadictsd/docs/6.3TRIPS_COUNCIL_UPDATE.pdf

²⁰ <http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=127>

ODKAZY

WTO:

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm

http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pr108_e.htm

http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/gi_background_e.htm

Businessinfo:

http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/dohoda-o-pravech-dusevniho-vlastnictvi/1000487/4792/#Obsah_dohody

http://www.businessinfo.cz/files/2005/PRIRUCKA_INMP_Ochrana_dusevniho_vlastnictvi.pdf

WIPO:

http://www.wipo.int/patentscope/en/patents_faq.html#patent

UPV.cz:

<http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezy-patenty.html>

<http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/ochranne-znamky.html>

OSN:

<http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=127>

IPRSONLINE:

http://www.iprsonline.org/unctadictsd/docs/6.3TRIPS_COUNCIL_UPDATE.pdf

TRADIS.cz:

<http://www.tradis.cz/cz/prumyslove-vzory.aspx>

Top partneři

GENERÁLNÍ PARTNER
MODELU OSN

HLAVNÍ PARTNER
MODELU OSN

MODEL NATO IS CO-SPONSORED BY
THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

HLAVNÍ PARTNER
MODELU EU

UNIVERZITNÍ
PARTNER

PARTNER ZAHÁJENÍ

PARTNER JEDNÁNÍ

PARTNERSKÉ MĚSTO

Dodavatelé služeb

Mediální partneři

RESPEKT

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

PARTNER CHRONICLE

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Asociace pro mezinárodní otázky využívá zpravodajství z databází ČTK, jejichž obsah je chráněn autorským zákonem.

Přepis, šíření, či další zpřístupňování tohoto obsahu či jeho části veřejnosti, a to jakýmkoliv způsobem, je bez předchozího souhlasu ČTK výslovně zakázáno.

Copyright (2003) The Associated Press (AP)-všechna práva vyhrazena. Materiály agentury AP nesmí být dále publikovány, vysílány, přepisovány nebo redistribuovány.

Zpracoval: Tomáš Linhart

Redakční úprava: Sára Foitová, Kateřina Humplíková, Iveta Moravcová

Grafická úprava a tech. spolupráce: Šimon Ehrlich

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XVI. ročníku Modelu OSN.

© AMO 2011

Model OSN

Asociace pro mezinárodní otázky, Žitná 27, 110 00 Praha 1

Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: model.osn@amo.cz, IČ: 65 99 95 33

»www.amo.cz« »www.studentsummit.cz«